25. 5. 2017

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Právo soudu omezit rozsah dokazování v trestním řízení a právo obžalovaného na spravedlivý proces

Lze konstatovat, že základem dokazování v trestním řízení je s ohledem na zásadu ústnosti provádění důkazů před soudem prvního stupně v hlavním líčení a před soudem odvolacím při veřejném zasedání. Uvedené se odráží v ustanovení § 2 odst. 12 tr. řádu, který stanoví, že soud smí přihlížet pouze k důkazům, které byly provedeny při tomto jednání. Na danou povinnost soudu fakticky navazuje právo obžalovaného vyjádřené v ustanovení § 33 odst. 1 tr. řádu, který vymezuje, že obviněný může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě a dále ustanovení § 89 odst. 2 tr. řádu, a to právo důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout.

A právě tato formulace zákonodárce je podstatou níže popsaného právního problému, který je častý především na straně obhajoby. Podstatnou skutečností je, že jde o právo obžalovaného, jehož realizace, resp. konkrétní dopad do dokazování v trestním řízení, je podmíněn úkonem soudu spočívajícím v tzv. „provedení“ důkazu. Jinými slovy, vyhledávání či předložení důkazů soudu, stejně tak jako jeho navržení, nemá samo o sobě za následek, že tento důkaz bude muset být hodnocen soudem při jeho rozhodování o vině obžalovaného. Ve své podstatě zde neexistuje žádná konkrétní právní limita, která by soudu stanovila, které z navržených důkazů je povinen provést a které lze jako nadbytečné odmítnout. V této souvislosti sice lze poukázat na obecné ustanovení § 2 odst. 5 tr. řádu, které stanoví orgánu činnému v trestním řízení povinnost objasňovat stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede, je však otázkou na kolik se tato zásada odráží v každodenní rozhodovací činnosti a praxi nalézacích či odvolacích soudů, a to ve vztahu k aplikaci ustanovení § 216 tr. řádu, kterým soudy rozhodují, že se další důkazy provádět nebudou a předseda senátu prohlásí dokazování za skončené.

Mířím tím zejména na situaci, kdy obhajoba, ať již na výzvu nebo bez výzvy, soudu označí důkaz, který považuje pro řízení za rozhodující. Zpravidla může jí o přímý zprošťující důkaz ve věci. Přesto následně důkaz není soudem proveden a v rámci rozhodování soudu dle ustanovení § 216 odst. 1 tr. řádu je rozhodnuto, že se další důkazy provádět nebudou a předsedou senátu je dokazování prohlášeno za skončené. Takové rozhodnutí ve formě procesního usnesení soudu vlastně není přezkoumatelné stížností ani jiným prostředkem a lze případně napadnout až v rámci řádného opravného prostředku podaného do meritorního rozhodnutí soudu prvního stupně. Je-li však součástí řízení před soudem odvolacím v rámci jím prováděného dokazování, pak takové rozhodnutí soudu již přezkoumat nelze. Zejména za takové situace je pak provedení navrhovaného důkazu v budoucnu, a to i v rámci mimořádných opravných prostředků velice komplikované, není-li až nemožné. Zajímavé

je rovněž typové odůvodnění soudu při vydání shora uvedeného usnesení. S tím je zpravidla konstatování, že soud již má ve věci provedeno dostatečné množství důkazů, které umožňuje učinit závěr o vině ve věci.

A právě v této situaci vznikají dvě zajímavé právní otázky. Jedna vyplývá z konkurence práva obviněného na spravedlivý proces se zájmem společnosti na rychlém odhalování trestné činnosti a její následné trestání. Druhou otázkou je pak otázka předvídatelnosti soudních rozhodnutí v trestně právních věcech.

Ve vztahu ke zmíněné první otázce se domnívám, že je samozřejmě zapotřebí, aby soud mohl při své rozhodovací činnosti rozhodnout tak, že některý z důkazů neprovede, a to např. z důvodu, že skutečnost je již dostatečně prokázána jiným důkazem, případně dokazování skutečností není z pohledu soudu pro rozhodnutí o vině či trestu obžalovaného podstatné, např. ve vztahu k popisu skutku či ve vztahu k prokázání naplnění obligatorních či fakultativních znaků skutkové podstaty trestného činu. Na druhé straně označí-li právně erudovaný obhájce navrhovaný důkaz za důkaz např. přímý nebo zprošťující, nejde na straně soudu o nepřiměřený postup, pokud důkaz neprovede. Zvláště za situace, kdy obsah důkazů není soudem předvídatelný a jeho opatření či provedení není spojeno s nepřiměřenými obtížemi. Domnívám se, že obhájce stejně jako státní zástupce či soudci znají z vlastní praxe situaci, kdy se pohled na skutkový stav věci zcela zásadně změní po provedení jediného, např. do jisté doby nedůležitě vyhlížejícího důkazu. Rovněž se domnívám, že soudy by měly při své rozhodovací praxi při svém rozhodování o připuštění či nepřipuštění konkrétního důkazu postupovat velmi zdrženlivě a v každé fázi trestního řízení šetřit práva dotčených osob bez ohledu na to, že jde o obviněného či obžalovaného. Hovoříme-li o konkurenci mezi zájmem společnosti na rychlém trestním řízení a právem obžalovaného na spravedlivý proces, jehož integrální součástí je právo prokazovat nevinu všemi dostupnými důkazními prostředky, pak je dle mého názoru nutno upřednostnit právo obžalovaného na spravedlivý proces, a to zejména vzhledem ke skutečnosti, že realizace tohoto práva je jednou ze základních zásad spravedlivého a objektivního zjištění viny v trestním řízení, jako zájmu společnosti. V této souvislosti pak nelze nezmínit činnost odvolacích soudů. Z praxe je známo, že tyto v nejširším rozsahu respektují ve vztahu k rozhodnutí soudu prvního stupně zásadu volného hodnocení důkazů, tak jak je stanoveno v ustanovení § 2 odst. 6 tr. řádu. Lze tedy konstatovat, že odvolací soudy ve své podstatě přezkoumávají, resp. hodnotí skutková zjištění soudu prvního stupně provedená na základě dokazování zejména z pohledu její vnitřní logiky a konzistentnosti. Je spíše výjimečné, že by odvolací soudy vyslovovaly svůj názor na neprovedené důkazy či je samy v řízení prováděly. Takový postup je jistě v souladu se systémem neúplné apelace odvolacího řízení, avšak shora popsanou problematiku nikterak nereflektuje.

Druhou otázkou související dokazováním je předvídatelnost soudního rozhodnutí v trestním řízení. Tato zásada má dnes již své neochvějné místo v občanskoprávním řízení. Otázkou však zůstává, zda by její širší uplatnění v trestním řízení nepřinesl všem stranám možnost efektivněji v řízení postupovat a tím ve své podstatě i trestní řízení jako takové časově zkrátit. Rovněž vydaná rozhodnutí soudů by pravděpodobněji mohla být i v menším rozsahu podrobována opravným prostředkům.

Domnívám se, že obhajobě i obžalobě je dobře známa situace, kdy strany dle svého nejlepšího úsudku prokazují v trestním řízení skutečnosti, které považují za podstatu kauzy. Následné soudní rozhodnutí však ukáže, že soud věc vidí zcela odlišně a např. považuje za rozhodující skutečnosti, které v řízení byly prokazovány dle názoru obhajoby či obžaloby pouze okrajově. Právě tato situace navazuje na problematiku navržených či soudu předložených důkazů, které soudem byly odmítnuty jako nadbytečné.

V této souvislosti se domnívám, že nikterak nemůže být na škodu postupu orgánů činných v trestním

řízení, pokud by např. v rámci hlavního líčení dal soud najevo, jak se mu v obecné rovině jeví podstatné skutečnosti prokazované v řízení nebo ještě lépe, pokud by soud vyjevil stranám, jaké skutečnosti jsou či by mohly být či mohou být podstatné pro jeho rozhodování tak, aby obžaloba, shodně tak jako obhajoba, mohly svá tvrzení či důkazní návrhy směřovat k otázkám, které považuje soud za rozhodující pro své rozhodování. V této souvislosti si dovolím učinit závěr, že v současnosti často aplikovaná nejistota stran o možných budoucích závěrech soudu vede pro strany leckdy k překvapivým rozhodnutím soudu a zejména má pak za následek řadu podávaných opravných prostředků, neboť strany řízení se snaží reagovat na nově vzniklou situaci a rozhodnutím projevený závěr a pohled soudu prvního stupně na celou kauzu a na toto reagovat v rámci odvolacího řízení. Odvolací řízení však již mají řadu jak procesních tak skutkových limit a toliko mohou zakládat pouze důkazy pro užití mimořádných opravných prostředků i za situace, kdy předvídatelné rozhodnutí soudu prvního stupně by opravné prostředky mohl z hlediska přijetí spravedlivého rozhodnutí stranami, podstatně ulehčit.

V návaznosti na shora uvedené dle mého názoru lze tedy uzavřít, že při řešení obou naznačených problémů je cestou zdrženlivá aplikace stávající právní úpravy soudy prvních stupňů, ale i větší míra důvěry soudců v hodnocení navrhovaných důkazů obhájci v rámci jejich důkazních návrhů, a to v rámci zachování vzájemné procesní úcty, neboť role všech zúčastněných osob v trestním řízení nezastupitelná.

JUDr. Michaela Lang,
advokátka

Advokátní kancelář Brož & Sokol & Novák s.r.o.

Sokolská třída 60
120 00 Praha 2

Tel.: +420 224 941 946
Fax: +420 224 941 940
e-mail: advokati@akbsn.eu

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Porušení zásady presumpce neviny orgány činnými v trestním řízení a náhrada škody za nezákonné trestní stíhání
- Trestné činy z nenávisti (hate crimes) ve světle novely trestních předpisů
- Primární viktimizace dětských obětí sexuální trestnou činností
- Trestní odpovědnost provozovatelů anonymních sítí
- Oprávnění policejního orgánu k odemknutí mobilního telefonu nuceným přiložením prstu obviněného
- Adhezní řízení v praxi
- Novela trestního zákoníku
- Otevřel Ústavní soud zákonodárci dveře k uzákonění eutanazie v České republice?
- Velká reforma trestního práva, jak moc velká je?
- K odpovědnosti státu za majetkovou a nemajetkovou újmu způsobenou při výkonu veřejné moci. Vyslovování konstatací porušení práva. Připomínka státního svátku 6. července
- Právní novinky v roce 2025, část čtvrtá – implementace nové definice domácího násilí